

Evaluating the Process of Arabic Translation of the Words in the Book "Imamat va Rahbari" (Imamate and Leadership) Based on Ladmiral's Theory

Narges Samareh

M.A. Student in Arabic Language Translation, Alzahra University, Tehran, Iran

Vahideh Motahari

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Alzahra University, Tehran, Iran

Reyhaneh Mollazadeh

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Alzahra University, Tehran, Iran

Abstract

Jean-René Ladmiral, a French theoretician, proposed components for the translation of words that are helpful for the translator in the process of conveying meaning and creating a balance between the words of the target text or the source text. In this article, the performance of the translator in the Arabic translation of the words of the book *Imamat va Rahbari* and the quality of the translation have been evaluated based on Ladmiral's model and with descriptive-analytical and statistical methods. The findings of the research show that the translator tries to convey the meaning of the words through matters such as the selection of the translator, disambiguation, minimal interpretation, and addition, and provides a comprehensible and readable translation. In many cases, words have been borrowed. Sometimes, due to the inappropriate deletion of words and inappropriate selection of equivalents, the translator has not been able to recreate the content of the message for the audience, and therefore requires revision and re-editing.

Keywords: Evaluation of Translation, Javad Ali Kassar, *Imamat va Rahbari* Book, Morteza Motahari, Ladmiral's Theory.

* Corresponding Author: v.motahari@alzahra.ac.ir

How to Cite: Samareh, N., Motahari, V., Mollazadeh, R. (2023). Evaluating the Process of Arabic Translation of the Words in the Book "Imamat va Rahbari" (Imamate and Leadership) Based on Ladmiral's Theory. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 13(28), 385-413. doi: 10.22054/RCTALL.2023.74688.1683

Introduction

With the scientific advances that are expanding in the world, to achieve the scientific and cultural achievements of societies, the translation of texts is essential. Along with the translation of texts, its evaluation also prospered and gradually took a scientific form and was able to eliminate many shortcomings of translations and by providing effective solutions, it became a path for future translators.

Due to the innate need of mankind for religion, translators in every era have tried to translate holy texts into different languages and provide the basis for the development of religious thought. The translator of religious texts always faces challenges, one of which is vocabulary balance. In the field of religion, words are used that have a special cultural meaning, and if the translator cannot find an exact equivalent in the dictionary to convey their meaning, he uses the explanatory strategy of words or a close equivalent in the target language, and sometimes the translator prioritizes vocabulary borrowing.

Among these texts is the book "Imamat va Rahbari" by Shahid Morteza Motahari, which was translated into Arabic by Iraqi religious researcher and translator Javad Ali Kassar. In this thesis, the most important tool of translation, namely "scientific criticism and evaluation", is used to measure the translator's performance in the way of transferring words. For the application of this criticism, Ladmiraal's model was chosen because the useful solutions of this model are very helpful for the translator in order to convey the meaning of the words and provide a good translation.

Therefore, after explaining Ladmiraal's theory about the process of word transfer, the present research examines the performance of the translator and the quality of the translation by comparing two Persian and Arabic texts and expressing their differences and similarities. For this purpose, the present research seeks to answer the following questions::

1. How does the translator perform in transferring words to Arabic based on Ladmiraal's model?
2. How did the methods used by the translator to convey the meaning of the words have an effect on improving the translation?

Literature Review

Few research studies about the evaluation of the lexical process based on Ladmiraal's model are as follows:

- The article "Lexical Balance and its Importance in Detailed Understanding of the Text (Case Study of Five Persian Translations Of Nahj ul-Balaghah Sermons) " by Seyyed Mehdi Masbouq and others (2014).

- The article "Induction of Translation of the Story of "Thousand and One Nights" by Abdellatif Tasouji Based on the Pattern of Jean-Rene Ladmiraal" by Shahram Delshad, and others (2015).

- The article "Evaluation of the translation process of Nahj al-Balaghah words based on the theory of Jean René Ladmiraal" by Ali Syadani and colleagues (2016).

- The article A Critical Review of Mohammad Dashti's Translation of Nahj al-Balāghah (Arabic: نهج البلاغه) Based on Ladmiraal's Model (1994) by Askar Babazadeh and others (1400).

The difference between the present research and the mentioned studies is that so far no criticism and evaluation has been done for the Arabic translation of the words of the book "Imamat va Rahbari" by Morteza Motahari.

Methodology

This research has been written with a descriptive-analytical and statistical method and using library tools. To collect information, the thirty-third edition of the book "Imamat va Rahbari" (164 pages) and the second edition of the book "Al-Imamat" (234 pages) were compared based on Ladmiraal's theory, and by using Excel software, the frequency of components of Ladmiraal was obtained. Then, by extracting the statistical data and analyzing them, the performance of the translator in the transfer of words and the quality of the translation was determined.

Conclusion

The findings of this research are:

1- The translator has a more audience-oriented attitude and tries to convey the meaning to the audience at any cost.

2- In transferring the words, the translator has tried to choose an appropriate equivalent from among the many equivalents found in the dictionaries, and if no appropriate equivalent has been found in the

dictionary, he starts with minimal interpretation and explanatory additions in the form of nominal, adverbial, verbal, etc. in order to convey the semantic layers of the word to the audience, and sometimes he chooses an equivalent according to the context by his own discretion, and when there is no lexical equivalent and even with minimal interpretation, the implied meaning of the word is not conveyed to the audience, he transferred those words to the target language in the form of borrowing.

3- Sometimes, by choosing inappropriate equivalents and inappropriate omissions of words, he has not provided a readable and acceptable translation.

4- To fix the inappropriate translation of some words, it is better for the translator to review and re-edit.

پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی

دوره ۱۳، شماره ۲۸، بهار و تابستان ۱۴۰۲، ۳۸۵-۴۱۳

rctall.atu.ac.ir

DOI: 10.22054/RCTALL.2023.74688.1683

ارزیابی فرآیند ترجمه عربی واژگان کتاب «امامت و رهبری» با تکیه بر نظریه لادمیرال

دانشجوی کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

نرگس ثمره

استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

وحیده مطهری *

استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

ریحانه ملازاده

چکیده

معمولاً تفاوت ساختاری زبان‌ها، مترجم را در ترجمه دقیق واژگان و انتقال درست مفهوم به زبان مقصد با چالش‌هایی مواجه می‌کند. این امر باعث پیدایش نظریه‌های زبانی متعددی شده است. ژان رنه لادمیرال، نظریه‌پرداز فرانسوی، برای ترجمه واژگان و انتقال محتوا، مؤلفه‌هایی را پیشنهاد داده که برای مترجم در فرایند انتقال معنا و ایجاد تعادل بین واژگان متن مقصد یا متن مبدأ راهگشا است. در این نوشتار، عملکرد جواد علی کسار در ترجمه عربی واژگان کتاب «امامت و رهبری» اثر مرتضی مطهری با تکیه بر الگوی ژان رنه لادمیرال و بر اساس روش توصیفی-تحلیلی ارزیابی شده است. ترجمه کسار با الگوی لادمیرال انطباق بیشتری دارد؛ زیرا مترجم مانند لادمیرال کوشیده است که معنای ضمنی واژگان را به هر روشی به زبان مقصد انتقال دهد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد مترجم به انتقال لایه‌های معنایی واژگان اهتمام ورزیده و کمتر به معنای اولیه واژگان بسنده نموده است. او سعی کرده که معنای ضمنی واژگان را از طریق قضایایی مانند انتخاب مترجم، ابهام‌زدایی، تفسیر حداقلی، افزوده‌سازی انتقال دهد و توانسته ترجمه قابل فهم و خوانایی را تولید نماید. در بسیاری از موارد به‌خاطر فرهنگ دینی مشترک بین دو زبان، واژگان به‌صورت وام‌گیری انتقال یافته است. گاهی نیز به دلیل حذف نابجای واژگان و معادل‌گزینی نامناسب مترجم نتوانسته محتوای پیام را برای مخاطبان بازآفرینی کند و از این رو بازبینی و ویرایش مجدد را می‌طلبد.

کلیدواژه‌ها: ارزیابی ترجمه، جواد علی کسار، کتاب امامت و رهبری، مرتضی مطهری، نظریه لادمیرال.

۱. مقدمه

ترجمه از جمله ابزارهای ارتباطی بشر است که به دنبال شناخت جوامع، ارزش‌ها و فرهنگ‌ها می‌باشد. در حقیقت پلی برای انتقال مفاهیم فرهنگی - اجتماعی بین زبان‌ها است و با پیشرفت‌های علمی رو به گسترش در جهان، برای رسیدن به دستاوردی‌های علمی و فرهنگی جوامع، ترجمه متون، امری ضروری است و در این مسیر ترجمه‌های معتبر نقش بسزایی دارند که می‌توان بسیاری از نیازهای لازم بشری را با ابزار ترجمه برطرف کرد.

بحث نظری ترجمه در دوره رنسانس شروع شد و در دوره‌های بعد پژوهشگران به تحلیل زبان‌ها می‌پرداختند (میرعمادی، ۱۳۶۹: ۶۳) و در عصر حاضر نیز صاحب‌نظران برجسته‌ای مانند کتفورد^۱، پیتر نیومارک^۲، یوجین نایدا^۳، نوام چامسکی^۴ و غیره در این حوزه درخشیدند. پیشرفت‌های چشمگیری در غرب در حوزه مطالعات ترجمه حاصل گردید و سبب شد تا مطالعات ترجمه در نیمه دوم قرن بیستم به صورت رشته دانشگاهی به ثمر نشیند و به فعالیت خود ادامه دهد (موندی، ۱۳۸۹: ۲۲).

صاحب‌نظران در عرصه مطالعات ترجمه با توجه به رویکرد خود، تعاریفی را برای ترجمه ارائه داده‌اند که همگی اتفاق نظر دارند بر این مطلب که متنی کتبی یا شفاهی از زبانی به زبان دیگر برگردانده شود، بدون اینکه در لایه‌های معنایی آن، تغییر یا تحریفی رخ دهد. علی صلح‌جو - زبان‌شناس ایرانی - ترجمه را «برگرداندن نوشته یا گفته‌ای از زبانی به زبان دیگر» تعریف کرده و مطلوب‌ترین نوع انتقال را مشروط به حفظ کامل صورت و معنای متن می‌داند (صلح‌جو، ۱۳۶۵: ۱۷)؛ بنابراین تلاش مکاتب مختلف برای دستیابی به ترجمه‌ای دقیق به همراه امانت‌داری و انتقال همه جنبه‌های صوری و معنای پیام زبان اصلی است که اصل تعادل و برابری مهم‌ترین هدف در مطالعات ترجمه است (مسبوق و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴).

در امتداد ترجمه متون در جوامع، نقد و ارزیابی آن نیز رونق یافت و به تدریج شکل

-
1. Catford, J. C.
 2. Newmark, P.
 3. Nida, E.
 4. Chomsky, N.

علمی به خود گرفت و توانست بسیاری از نواقص و معایب ترجمه‌ها را برطرف کند و با ارائه راهکارهای مؤثر و مفید، راهگشای مترجمان آینده شود.

از جمله متونی که از دیرباز مورد توجه بشر بوده متون دینی است. به دلیل نیاز فطری بشر به دین، مترجمان در هر عصر بر آن بوده‌اند تا اولین متون ترجمه شده از کتب مقدس مانند تورات، انجیل، قرآن و بسیاری از کتاب‌های اعتقادی و مذهبی را به زبان‌های مختلف ترجمه کنند تا بدین ترتیب زمینه توسعه اندیشه دینی را فراهم سازند؛ بنابراین ترجمه متون دینی به خاطر قداست از اهمیت خاصی برخوردار است. در این مسیر مترجم، علاوه بر التزام به سبک متن مبدأ، امانت‌داری و به کارگیری عوامل انسجام، باید از روش‌هایی استفاده کند که لایه‌های ضمنی واژگان را به شکل مطلوب ارائه دهد تا هیچ ابهامی در ذهن مخاطب ایجاد نکند و از تحریف و انحراف افکار ممانعت شود و در خوانندگان تأثیر مثبت و مطلوبی بر جای ماند.

باید در ترجمه متون دینی به دو موضوع اساسی، عنصر بافتار و مسائل فرهنگی توجه خاصی شود؛ زیرا که کوچک‌ترین تغییر در این عناصر سبب تحریف پیام و دخالت در محتوا می‌شود. قرار گرفتن ترتیب سازه‌ها در متون دینی تصادفی نیست بلکه از بنیاد فکری و عقیدتی اسلامی نشأت می‌گیرد (لطفی پور، ۱۳۸۵: ۱۸۰).

یکی از این متون دینی - اعتقادی، کتاب «امامت و رهبری» اثر مرتضی مطهری است که توسط مترجم عراقی جواد علی کسار به زبان عربی با نام «الإمامة» برگردانده شد. موضوع این کتاب پیرامون امامت حضرت علی (ع)، ائمه اطهار (ع) و رهبری امت اسلامی می‌باشد و بدیهی است که ترجمه آن، علم، دقت، امانت‌داری، ایدئولوژی مشترک و توانش زبانی مترجم را می‌طلبد.

از چالش‌های مهمی که مترجم متون دینی با آن مواجه می‌شود، تعادل و برابری واژگانی است. هر جمله، از واژگان و ترکیب‌های مختلفی تشکیل شده که سبب انسجام جمله و در نهایت سامان‌دهی و انتظام متن می‌گردد.

یافتن معادل مناسب برای واژگان زبان مبدأ مستلزم این است که در ابتدا مترجم آشنایی کافی با زبان مادری خویش و ویژگی‌های فرهنگی آن داشته باشد و در مواقعی او

می‌تواند از فرهنگ‌های دو زبانه کمک بگیرد و اگر معادل‌یابی از این طریق امکان‌پذیر نشد، باید از هوش، درایت و تجربه خود دست به معادل‌یابی بزند که تجربه مترجم سبب سرعت و دقت و صحت کار او می‌شود (ناظمیان، ۱۳۹۳: ۷۷-۷۸). البته در حوزه دین واژگانی به کار برده می‌شود که بار فرهنگی خاصی دارند و مترجم برای انتقال معنای آن‌ها، اگر نتواند، معادل دقیقی در واژه‌نامه دست یابد، از راهبرد توضیحی واژگان یا معادل نزدیک به زبان مقصد استفاده می‌کند و حتی گاهی مترجم به ناچار، وام‌گیری واژگان را در اولویت کار خود قرار می‌دهد.

در کتاب «امامت و رهبری» برخی از واژگان دارای لایه‌های مختلف معنایی و استعاری هستند که احتمال درک اشتباه از طرف مترجم را در پی دارد. مترجم برای انتقال و حفظ معانی این‌گونه موارد می‌تواند استراتژی‌های مختلفی را در زبان مقصد به کار گیرد؛ بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، در این جستار برای سنجش عملکرد مترجم در چگونگی انتقال واژگان از مهم‌ترین ابزار ترجمه یعنی «نقد و ارزیابی علمی» استفاده می‌شود تا اصلاح و رفع نواقص ترجمه به‌دوراز تعصب و جانب‌داری ممکن گردد و علاوه بر آن، راهکارهای مفیدی را برای ترجمه سایر متون ارائه دهد.

در این زمینه الگوهای مختلفی توسط نظریه‌پردازان معروف مانند کارمن گارسس^۱، ژان پل وینی^۲ و ژان داربلنه^۳، یوجین نایدا، آنتوان برمن^۴ و دیگران ارائه شده است. به‌عنوان مثال، نایدا معادل صوری و پویا را مطرح می‌کند؛ به عبارتی مترجم در معادل صوری فقط واژگان را ترجمه می‌کند و در معادل پویا در تلاش است که به هر شکلی معنا را انتقال دهد (فاست، ۱۳۹۷: ۱۴۱). گارسس نیز چهار سطح برای سنجش ترجمه پیشنهاد داده است که عبارت‌اند از: سطح معنایی- لغوی، سطح نحوی- واژه ساختی، سطح گفتمانی- کارکردی و سطح سبک- عملی. در این ارزیابی، پس از مقایسه مقابله‌ای دو متن، عملکرد مترجم در به‌کارگیری سه تکنیک مثبت، منفی، خنثی مورد بررسی قرار

1. Garces, C. V.
2. Paulvinay, J.
3. Darbelnet, J.
4. Berman, A.

می‌گیرد (مختاری اردکانی، ۱۳۸۶: ۱۲-۱۵).

در برخی از موارد، مترجم در دست‌یابی به معادل دقیق واژگان با مشکلاتی مواجه می‌شود. لذا ارائه الگویی مناسب برای انتقال معنای چنین واژگانی ضرورت می‌یابد. الگوی ژان رنه لادمیرال^۱ با پیشنهاد راهکارهای مفید برای انتقال معنای واژگان به مترجم کمک می‌کند تا ترجمه مطلوبی را ارائه دهد و علاوه بر اطلاع‌دهی درست، سبب جذب و ترغیب مخاطب شود، این نوشتار، در چارچوب الگوی مذکور به کنکاش در ترجمه واژگان «الإمامة» می‌پردازد و از آنجا که جواد علی کسار نیز به دنبال انتقال معنای پیام به هر قیمتی است، ترجمه او با این الگو سازگاری بیشتری دارد؛ زیرا لادمیرال اجازه تصمیم‌گیری به مترجم می‌دهد تا برای انتقال معنا، واژگان از دال و مدلول‌های زبان مبدأ فاصله گیرد و بتواند لایه‌های معنایی را به خوانندگان انتقال دهد و تأثیری شبیه زبان اصلی بر مخاطب داشته باشد. او بسیاری از کتاب‌های فلسفی را به زبان فرانسه برگردانده و معضلات ترجمه را از نزدیک لمس کرده و راهکارهای بسیار مناسبی را برای بالابردن سطح کیفی ترجمه متون دینی و فلسفی ارائه داده است که مترجمان با شناخت این نظریه و عمل به آن می‌توانند محصولی با حداکثر مقبولیت تولید نمایند. از این‌رو جستار حاضر پس از تبیین نظریه لادمیرال در مورد فرایند انتقال واژگان، گزیده‌هایی از متن ترجمه‌شده به عربی را با متن اصلی که به زبان فارسی است تطبیق داده و در این راستا وجوه تشابه و تمایز دو متن را بر اساس این الگو استخراج و با تحلیل داده‌های آماری؛ کیفیت ترجمه، عملکرد مترجم و نقاط قوت و ضعف آن را مشخص کرده و بدین ترتیب به ارتقای کیفیت ترجمه کمک می‌کند. بدین منظور این پژوهش در پی پاسخ به پرسش‌های ذیل است:

۱- عملکرد مترجم در انتقال واژگان به زبان عربی بر اساس الگوی لادمیرال چگونه

است؟

۲- روش‌هایی که مترجم برای انتقال معنای واژگان به کاربرده چه تأثیری در بهبود

ترجمه داشته است؟

1. Ladmiral, J. R.

پیشینه پژوهش

ضمن بررسی‌های انجام‌شده، پژوهش‌های معدودی پیرامون ارزیابی فرایند واژگانی بر اساس الگوی لادمیرال صورت گرفته است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- مقاله «تبادل واژگانی و اهمیت آن در فهم دقیق متن (موردکاوی پنج ترجمه فارسی از خطبه‌های نهج‌البلاغه)» توسط سید مهدی مسبوق، مرتضی قائمی و رسول فتحی مظفری (۱۳۹۴) نگاشته شده است که این پژوهش تبادل واژگانی پنج ترجمه فارسی از خطبه‌های نهج‌البلاغه را مورد ارزیابی قرار داده‌اند و یافته‌های این جستار این است که برخی از مترجمان به دلیل عدم آگاهی از لایه‌های معنایی واژگان و عدم شناخت از مؤلفه‌های چندمعنایی، معنای مطلق و نسبی نتوانسته‌اند ترجمه‌ای دقیق تولید کنند.

- مقاله «بازکاوی ترجمه عبداللطیف تسوجی از داستان بنیادین هزار و یک شب بر اساس الگوی ژان رنه لادمیرال» توسط شهرام دلشاد، سید مهدی مسبوق، صلاح‌الدین عبدی (۱۳۹۵) به رشته تحریر درآمده است که این مقاله به بررسی ترجمه داستان هزار و یک شب بر اساس الگوی ژان رنه لادمیرال پرداخته است که نتایج به‌دست آمده این است که مترجم توانسته اثری زیبا با بافت فرهنگی مقصد ارائه دهد.

- مقاله «ارزیابی فرایند ترجمه واژگان نهج‌البلاغه بر اساس نظریه ژان رنه لادمیرال» توسط علی صیادانی، سیامک اصغرپور (۱۳۹۶) نوشته شده است که این مقاله به ارزیابی ترجمه نهج‌البلاغه در سطح واژگان بر اساس الگوی لادمیرال پرداخته است و حاصل این پژوهش این است که رویکرد مترجم مبدأگرا و مقصدگرا است.

- مقاله «نقد ترجمه دشتی از حکمت‌های نهج‌البلاغه بر اساس الگوی لادمیرال» توسط عسکر بابازاده و همکاران (۱۴۰۰) نوشته شده است. نویسندگان این مقاله حکمت‌های نهج‌البلاغه را در یازده مؤلفه لادمیرال موردنقد قرار داده‌اند و یافته‌ها نشان می‌دهد که مؤلفه خوانایی بیشترین کاربرد را در ترجمه داشته است.

وجوه تمایز پژوهش حاضر با جستارهای ذکرشده در این است که تاکنون هیچ‌گونه نقد و ارزیابی برای ترجمه عربی واژگان کتاب «امامت و رهبری» اثر مرتضی مطهری

صورت نگرفته است.

روش پژوهش

این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و آماری و به وسیله ابزار کتابخانه‌ای نگاشته شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات، چاپ سی و سوم کتاب «امامت و رهبری» با (۱۶۴ صفحه) و چاپ دوم کتاب «الإمامة» با (۲۳۴ صفحه) بر اساس نظریه لادمیرال با هم تطبیق داده شده و با استفاده از نرم‌افزار اکسل، فراوانی مؤلفه‌های لادمیرال به دست آمده سپس با استخراج داده‌های آماری و تحلیل آن‌ها، عملکرد مترجم در انتقال واژگان و کیفیت ترجمه مشخص می‌گردد.

۲. مبانی نظری

ژان رنه لادمیرال، فیلسوف، مترجم و نظریه‌پرداز مقصد‌گرا در سال ۱۹۴۲ در فرانسه متولد شد. او کتاب‌های فیلسوفان آلمانی مثل یورگن هابرماس،^۱ کانت^۲ و نیچه^۳ را به زبان فرانسه ترجمه کرده است و در سال ۱۹۷۲ واژه جدید «ترجمه‌شناسی» را در زبان فرانسه به کار برد (نیازی و همکار، ۱۳۹۸: ۸۳). از نظر لادمیرال «ترجمه همان چیزی است که خواننده را از خواندن متن اصلی بی‌نیاز می‌کند» (لادمیرال، ۱۴۰۰: ۱۴). به این منظور و به دنبال دست‌یابی انتقال محتوا، او بر این باور است که «از طریق هر روشی معنا باید منتقل شود» حتی اگر معنای واژگان تغییر یابد و در معادل‌های زبان مقصد هم تغییرات جزئی از طریق بافت به وجود آید که به این ترتیب بتوان متنی روان و خوانا و همانند متن اصلی، قابل فهم ارائه شود (همان: ۲۱۰)؛ بنابراین در ترجمه واژگان، مترجم باید به دنبال انتقال معنای ضمنی آن‌ها باشد زیرا اگر فقط بر معنای اولیه و صوری تکیه کند، ترجمه مطلوبی ارائه نخواهد شد.

نظریه لادمیرال از چند قضیه مجزا در کنار هم تشکیل شده است. وی باهدف برطرف کردن معضلات و چالش‌های پیش روی مترجمان کتابی را با نام «گزاره‌هایی برای

1. Habermas, J.

2. Kant, I.

3. Nietzsche, F. W.

ترجمه» منتشر کرد و نظریه خود را «قضایایی در باب ترجمه» نامید. برخی از این قضایا عبارت‌اند از: «انتخاب ترجمه، نویسنده همکار، جبران، تمایز، آنتروپی، توهم شفافیت در ترجمه، تشدید معنا در ترجمه، تفسیر حداقلی، عدم ترجمه، خوانش، مداخله تأویلی ذهنیت فردی در ترجمه، گروه واژه‌سازی، فرازیان، اصطلاح شناختی، انتقال لغت و غیره» (لادمیرال، ۱۴۰۰: ۲۰۵) که برخی از آن‌ها در ترجمه واژگان کاربرد بیشتری دارند. او با ارائه مؤلفه‌هایی برای چالش‌های ترجمه واژگان در دست‌یافتن مترجمان به معنای ضمنی و تعادل نسبی کمک‌شایانی نموده است و این قضایا چارچوب اصلی در این نوشتار محسوب می‌شوند که عبارت‌اند از:

۱. حق انتخاب مترجم

لادمیرال به مترجم این اجازه را می‌دهد که معادل مناسب کلمات را با توجه به بافت انتخاب کند و از متن اصلی فاصله بگیرد. به عبارتی انتخاب او با دال و مدلول متن مبدأ تفاوت دارد (مهدی‌پور، ۱۳۹۰: ۴۹).

۲. وام‌گیری

این قضیه، رایج‌ترین راهبرد در ترجمه‌ها است. لادمیرال معتقد است که برای وارد کردن اصطلاح خارجی (دال و مدلول) به زبان مقصد که ارزش سبک‌شناختی «رنگ بومی» دارد، بهتر آن است که مدلول متن مبدأ در پانویس یا در بافت متنی در پرانتز مشخص شود. وام‌گیری باید در حد معقول و سازگار با خوانش‌پذیری متن مقصد باشد (۱۴۰۰: ۳۱).

هدف از وام‌گیری، پر کردن یک خلأ معنایی در زبان مقصد یا افزودن فرهنگ بیگانه به متن مقصد هست که می‌توان با این مؤلفه، فرهنگ زبان مبدأ را به زبان مقصد انتقال داد. واژگان و اصطلاحاتی هستند که نمی‌توان معادلی برای آن‌ها پیدا کرد یا اگر معادل نزدیکی یافت شود نمی‌تواند تمام بار معنایی آن را انتقال دهد و ممکن است که این واژگان در زبان مقصد، از قبل جزء لیست واژگان باشد یا پس‌از آن عمومیت پیدا کند (فرحزاد، ۱۳۹۴: ۲۶).

۳. ابهام‌زدایی

برخی از واژگان در متن مبدأ برای مخاطب مبهم است و مترجم می‌تواند با افزوده‌سازی و تشدید معنا ابهام را برطرف کند. زمانی که بتوان به معادل دقیق برای واژگان بر اساس موقعیت کلامی دست یافت، معنایی شفاف و ترجمه‌ای به‌دوراز ابهام بازنویسی می‌شود.

۴. آنتروپی (درگاشت)

مؤلفه آنتروپی یعنی: «اتلاف اطلاعات مدلولی است زمانی که دلالت‌های ضمنی معناساختی واژه از اهمیت کمتر یا غیرضروری برخوردار است» (لادمیرال، ۱۴۰۰: ۲۱۰). گاهی در متن کلماتی وجود دارد که بار معنایی در زبان مقصد ندارند که با حذف آن‌ها در معنا هیچ خللی ایجاد نمی‌شود. گاهی برای یک واژه چندین معنا آورده است که مترجم باید به چستی ترجمه هم توجه کند، اگر تعدد واژگانی به دلیل سبک مترجم و انتخاب آگاهانه مترجم باشد، باید منتقل شود و نباید حذف کرد اما اگر مربوط به ساختار زبانی باشد بهتر است با اندکی تغییر یا حذف به نفع معنا آن را ترجمه کرد (مهدی پور، ۱۳۸۹: ۶۱).

۵. تفسیر حداقلی

زمانی که در زبان مقصد معادل واژه یا اصطلاحی نباشد باید به یک معادل تقریبی دست‌یافت که می‌توان با تفسیر حداقلی این معضل را برطرف نمود. البته مترجم نباید نقش مفسر داشته باشد بلکه تفسیر مقطعی است که فقط محدود به «عملکرد دلالت ضمنی نشانه شناختی» است که با جزئیات متن انجام می‌گیرد و به این شکل معنا در بافت مشخص شود. تفسیر حداقلی، کمترین تفسیری است که هیچ ترجمه‌ای بدون آن گویا نیست و به معنای جمع‌بندی جامع از اثر نیست. لادمیرال این اختیار را به مترجم می‌دهد که برای ارائه ترجمه روان و قابل‌فهم گاهی تعابیر و اصطلاحات نامفهوم را با کمی تفسیر همراه کند (لادمیرال، ۱۴۰۰: ۲۱۹).

۶. افزوده‌سازی

گاهی واژه‌ها دارای لایه‌های معنایی هستند که به صورت صنایع بیانی مانند استعاره، مجاز به کاربرده می‌شوند. لادمیرال برای انتقال این معانی ضمنی به مترجم اجازه تصمیم‌گیری در انتخاب معادل مناسب را با توجه به بافت و موقعیت کلامی می‌دهد تا به هر قیمتی محتوا انتقال یابد.

۳. کاربست نظریه لادمیرال

در این قسمت سعی می‌شود تا مصادیقی از متن مبدأ با متن مقصد تطبیق داده شود و بعد از انطباق واژگان انتخاب‌شده، عملکرد مترجم در تعادل واژگانی مورد ارزیابی قرار گیرد.

۳-۱. قضیه حق انتخاب مترجم

از نظر مقصدگرایان، مترجم می‌تواند معادل کلمه را با توجه به بافت و هم‌نشینی آن با سایر کلمات انتخاب نماید تا تأثیر آن معادل همانند تأثیر زبان مبدأ بر روی خوانندگان باشد (سعیدان، ۱۳۸۸: ۲۳). «الإمامة» کتاب دینی و عقیدتی است که مترجم در معادل‌یابی باید دقت مضاعفی داشته باشد و فقط بر معادل معنای اولیه نباید تکیه کند بلکه با توجه به بافت باید از معادله‌های مناسب در حوزه فرهنگ دینی استفاده کند تا علاوه بر اطلاع دهی تأثیر مطلوبی بر خوانندگان بگذارد که به برخی از مصادیق اشاره می‌شود:

مطهری: هر ملتی همواره سعی می‌کند زیبایی‌های تاریخ خویش را بیرون بکشد و ارائه دهد و حتی الامکان روی زشتی‌های تاریخ خود را می‌پوشاند (۱۳۸۵: ۱۱).

- تسعی کل أمة إلى إبراز النقاط الإيجابية من تاريخها دائماً، كما تبدل ما تستطيع من جهد لستر سلبياته والنقاط المظلمة فيه (كسار، ۱۴۲۲: ۲۳).

مترجم معادلی‌هایی که برای کلمات «زیبایی‌ها و زشتی‌های تاریخ» با توجه به بافت و سیاق جمله انتخاب کرده است: «الإيجابية» به معنای مثبت (قیم، ۱۳۹۰: ۲۰۱) و «سلبيات» به معنای نقاط منفی، معایب، اشکالات و مفاسد (همان: ۵۹۳) هست. اگر مترجم به معنای معجمی واژگان «جمال و قبح» بسنده می‌کرد هرگز نمی‌توانست معنای ضمنی آن‌ها را به

مخاطبان انتقال دهد.

مطهری: ابوسفیان فرصت را مغتنم شمرد، خواست از نارضایی او استفاده کند (۱۳۸۵: ۲۰).

-لقد انتهز أبوسفیان الفرصة، وأراد أن يستفيد من رفض الإمام (كسار، ۱۴۲۲: ۳۲).
جواد علی کسار با توجه به سیاق جمله که در مورد عدم پذیرش منصب‌ها از طرف حضرت علی علیه السلام است در این جمله منظور از «نارضایتی» را درک کرده که به چه موضوعی برمی گردد بنابراین معادل مناسب با متن را برای خواننده آورده است.
مطهری: گفت: آیا الناس! بعد از من در مسائل دینی هر چه می خواهید سؤال کنید، از وصی من و اوصیای من بپرسید؟ (۱۳۸۵: ۲۹).

أمر الناس بالرجوع في مسائل دينهم من بعده، إلى وصيّه و أوصيائه (كسار، ۱۴۲۲: ۴۵).

مترجم با انتخاب معادل «الرجوع» به جای «سؤال کنید و بپرسید» و با تغییر ساختار و تبدیل به گروه حرف اضافی، توانسته است ترجمه خوانایی ارائه دهد.

مطهری: بعلاوه آنجا که سنت نارسا بود، یکی و دوتا نبود (۱۳۸۵: ۵۲).

-لم تقتصر مواطن الفراغ على قضية أو اثنين (كسار، ۱۴۲۲: ۷۸).

مترجم برای واژگان «سنت نارسا» با توجه به بافت کلام، معادل‌های «مواطن الفراغ» آورده است که اشاره به این موضوع می کند در مواقعی که در سنت برای بعضی مسائل حکمی نیامده است. اگر مترجم فقط ترجمه تحت‌اللفظی انجام می داد سبب انحراف اذهان می شد چون سنت پیامبر نارسا نیست بلکه در مواقعی حکمی در سنت دیده نشده است.

۲-۳. قضیه وام‌گیری

وام‌گیری یا قرض‌گیری زمانی است که معادلی برای واژگان و اصطلاحات وجود نداشته باشد. این کار ممکن است از روی عمد انجام گیرد تا ویژگی «اختصاصی بودن» آن شیء یا موقعیت بیگانه حفظ شود. گاهی وام‌گیری در حوزه اسامی خاص از قبیل اسم مکان، عنوان کتاب و اصطلاحات فرهنگی خاص همراه با توضیح است (فاست، ۱۳۹۷: ۹۴). این

مسئله در مورد واژه‌ها و اصطلاحات دینی نیز صدق می‌کند؛ زیرا آن‌ها بار فرهنگی خاصی دارند. وام‌گیری معمولاً در دو موقعیت صورت می‌پذیرد: اولاً، در زبان مقصد معادلی برای اشاره به شیء یا مفهوم مبدأ وجود نداشته باشد؛ مانند قبله، حج و... که می‌توان آن را با حفظ صورت به زبان مقصد تحمیل کرد. ثانیاً، معادلی نزدیک در زبان مقصد وجود دارد اما مترجم تمایل دارد که ترجمه‌اش رنگ و بوی خارجی بدهد؛ مانند: وضو و خمس (نورسیده و سلمانی، ۱۴۰۰: ۲۷۸).

ارتباط ایرانیان با اعراب به قبل از ظهور اسلام برمی‌گردد. در این ارتباط بسیاری از واژگان به زبان عربی انتقال یافت؛ اما بعد از ورود اسلام به ایران، عامل مذهبی باعث شد تا بسیاری از واژگان و اصطلاحات دینی وارد زبان فارسی شود. این ویژگی در ترجمه علی کسار نیز مشهود است؛ بنابراین مترجم به‌خاطر اشتراکات فرهنگ دینی، بسیاری از واژگان را از طریق وام‌گیری به زبان عربی انتقال داده است؛ زیرا در اصل، زبان مبدأ (فارسی) این کلمات را از زبان مقصد (عربی) قرض گرفته است و مخاطبان هر دو زبان مفاهیم آن کلمات را به‌خوبی درک می‌کنند که نمونه‌هایی از ترجمه «الإمامة» ارائه می‌گردد:

مطهری: یعنی اختلاف ما با قبول توحید و نبوت بود (۱۳۸۵: ۱۴).

- إی إن اختلافنا انطلق علی أرضیة إیماننا بالتوحید والنبوة (کسار، ۱۴۲۲: ۲۶).

کلمات «توحید و نبوت» جزء فرهنگ دینی هر دو زبان است که در اصل زبان فارسی از زبان عربی وام گرفته و مترجم نیز با وام‌گیری مجدد، آن را انتقال داده است. البته ورود واژگان دینی به زبان فارسی به غنای آن افزوده است.

مطهری: در این مسائل به دیگران رجوع می‌کند. یک افضلیت نسبی کافی است

(۱۳۸۵: ۴۵).

- إذ بمقدوره فی هذه المسائل أن یرجع إلى الآخرین، حیث تکفی الأفضلیة النسبیة

(کسار، ۱۴۲۲: ۶۸).

کلمات «افضلیة و نسبیة»، در عربی با افزودن «یت»، مصدر صناعی ساخته شده است و در زبان فارسی از طریق وام‌گیری انتقال یافته که اسم مصدر هستند و مترجم برای انتقال این واژگان به زبان عربی، مجدداً از طریق وام‌گیری دست به انتقال زده است. از نظر مجتبی

مینوی «ساختن این گونه مصادر در مواردی معمول است که از همان ریشه هیچ مصدری که عین آن معنی را برساند مستعمل نباشد یا «یت» در آن لفظ معنای بودن و شدن را برساند» (فرشید ورد، ۱۳۷۳: ۶۲). از این رو هیچ واژه‌ای در زبان فارسی یافت نشده است که معنای افضل بودن و نسبی بودن را برساند پس فارسی‌زبانان آن‌ها را با وام‌گیری از زبان عربی به کار بردند و مترجم نیز دوباره به همان صورت استفاده نموده است.

مطهری: خواجه نصیرالدین طوسی در تجرید امامت را این طور تعریف می‌کند: «ریاسة عامه» یعنی ریاست عمومی (۱۳۸۵: ۲۵).

فـنصیرالدین الطوسی مثلاً یعرف الإمامة في «التجرید» بأنّها: «ریاسة عامه» (کسار، ۱۴۲۲: ۳۹).

«نصیرالدین طوسی» اسم خاص است و «التجرید» نام کتاب که مترجم معادلی مناسب برای آن پیدا نکرده است و نیز کلمه «الإمامة» و «ریاسة عامه» که از خود زبان عربی به فارسی منتقل شده است. پس فرهنگ مشترک دینی ایجاب کرده است که این کلمات از طریق وام‌گیری به زبان مقصد انتقال یابد.

۳-۳. ابهام‌زدایی

در زبان مبدأ واژگانی بر اساس طبیعت زبان به کار برده می‌شود که اگر آن واژه طبق معنای اولیه‌اش به زبان دیگر انتقال یابد، برای مخاطبان زبان مقصد نارسا و نامفهوم است و همچنین برخی از واژگان چندین معنای ثانویه دارند که لادمیرال برای حل این چالش‌ها، راهکار ابهام‌زدایی را مجاز می‌داند تا مترجم معنای ضمنی واژگان را به مخاطبان انتقال دهد. اکنون به نمونه‌هایی از این مورد اشاره می‌شود:

مطهری: وجود لکه‌هایی چند، از زیبایی و جمال و شکوه و جلال آن نمی‌کاهد (۱۳۸۵: ۱۳).

- لذا فإنَّ وجود بقع مظلمة فيه لا یقلل مما یرهبو به من جمال و جلال و عظمة (کسار، ۱۴۲۲: ۲۵).

«چند» در زبان فارسی صفت مبهم است که کسار با آوردن صفت «مظلمه» از «بقع»

رفع ابهام کرده است.

مطهری: در بقیه قیاس می‌کرد (۱۳۸۵: ۵۲).

-کان يستكمل بقیة- الفراغات والمسائل - بممارسة القیاس (کسار، ۱۴۲۲: ۷۸).

در متن اولیه، واژه «بقیه» ابهام وجود دارد که مترجم با افزوده سازی به صورت جمله معترضه این ابهام را از بین برده است.

مطهری: بعد از علامه مکرر این کتاب را شرح و حاشیه کرده‌اند. یکی آن را رد کرده

و دیگری تأیید کرده (۱۳۸۵: ۶۳).

-قد شُرح بعد العلامة مراراً ودُوّنت علیه الحواشي حيث انقسم الشارحون بين ناقض

على الكتاب ومدافع عنه (کسار، ۱۴۲۲: ۹۳).

کلمه «الشارحون» معادل کلمات «یکی و دیگری» می‌باشند که این کلمات اسم مبهم

بر تعداد نامشخص دلالت می‌کنند (وحیدیان، ۱۳۸۳: ۹۰) و با انتخاب معادل مناسب از آن‌ها رفع ابهام شده است.

مطهری: آیا یک انسان کامل این چنینی وجود داشت؟ (۱۳۸۵: ۴۶).

-هل ثمة وجود لإنسان كامل بمثل هذه المواصفات؟ (کسار، ۱۴۲۲: ۷۰).

واژه «این چنینی» (قید مرکب): بدین نحو و به این طریق (معین، ۱۳۸۸: ۴۲۱). مترجم

در فرایند ترجمه به زبان عربی، با توجه به سیاق جمله از معنای اولیه فاصله گرفته و معنای ضمنی آن «المواصفات» را آورده که لادمیرال این گونه معادل یابی را مجاز می‌داند؛ زیرا در خوانایی ترجمه نقش مهمی را ایفا می‌کند.

مطهری: محال است که پیغمبر به این قاطعیت بگوید بعد از من دین را از فلان شخص

بگیرید (۱۳۸۵: ۴۹).

-لأن من المحال أن يدعو النبي إلى أخذ الدين من مرجع، بمثل هذا الجزم والحسم

(کسار، ۱۴۲۲: ۷۵).

مترجم با توجه با سیاق جمله برای واژگان «بگوید و فلان» معادل‌های «دعو و

مرجع» آورده است. برای واژه «فلان» معادل مناسبی را ارائه نداده است، زیرا «فلان» اشاره به شخص خاص است و «مرجع» معنای عام دارد و در ذهن خوانندگان ابهام ایجاد می‌شود.

۳-۴. آنتروپی (درگاشت)

در متن مبدأ واژگان و اصطلاحاتی وجود دارد که در زبان مقصد بار معنایی ندارند و حذف آن‌ها به بافت معنایی آسیبی نمی‌رساند که به عقیده لادمیرال باید از ترجمه آن‌ها اجتناب کرد. جواد علی کسار در متن «الإمامة»، علی‌رغم این که کوشیده که هر حذفی با توجه به بافت باشد ولی گاهی اوقات حذف‌های نابجایی را نیز انجام داده است که ناخوانایی متن را به دنبال داشته است. اینک نمونه‌هایی از فرایند آنتروپی در متن «الإمامة» مورد بررسی قرار می‌گیرد:

مطهری: دستور داد منبری برایش درست کنند. از جهاز شتر و چیزهای دیگر مرکز مرتفعی ساختند (۱۳۸۵: ۹۹).

- وقد أمر بمنبر فَعْمَل له من أحداج الإبل (کسار، ۱۴۲۲: ۱۴۷).

مترجم ترکیب وصفی «مرکز مرتفعی» را حذف کرده است و حذف این واژگان در معنا خللی ایجاد نکرده است که از نظر لادمیرال این حذفیات مجاز است. مطهری: او رئیس و رهبر اجتماع مسلمین بود و به تعبیر دیگر سائس مسلمین بود، مدیر اجتماع مسلمین بود (۱۳۸۵: ۲۶).

- كان النبيّ الرئيس وقائد مجتمع المسلمين؛ وتعبير آخر؛ سائسهم (کسار، ۱۴۲۲: ۴۱).

ترکیب اضافی «مدیر اجتماع» توضیحی در مورد واژه «سائس» است. این واژه از زبان عربی به زبان فارسی وارد شده است، سائس: سیاستمدار. آن که کاری را به خوبی اقدام کند و عهده‌دار باشد، به معنای مدیر مدبر رهبر (قیم، ۱۳۹۰: ۵۶۴). مطهری برای این که معنای واژه برای مردم قابل فهم باشد، به فارسی آن را معنا می‌کند ولی کسار در هنگام ترجمه به عربی این ترکیب اضافی را حذف کرده و کلمه «سائس» معنایش برای خوانندگان عرب گویا و واضح است.

مطهری: می‌گویند می‌دانیم که دین اسلام دین خاتم است و بناست که بعد از آن، دیگر شریعتی نیاید و دینی است کلی و جامع همه شئون زندگی بشر و وضع این دین هم

از چنین مطلبی حکایت می‌کند زیرا در همه مسائل دخالت دارد (۱۳۸۵: ۶۴).

-ینطلق النهج الاستدلالي لعلماء الشيعة من مقولة أن الإسلام دين عام يشمل جميع شؤون الحياة البشرية و واقع هذا الدين يحكي هذه الخاصّة فيه ويدلّل عليها، إذ في جميع المسائل موقف، وهو يتدخل بالأمور كافة (كسار، ۱۴۲۲: ۹۵).

در ترکیب «دین خاتم»، واژه خاتم: انگشتی، مهر یا استامپ مهر، پایان هر کاری (قیم، ۱۳۹۰: ۴۳۲). «خاتم» در این متن به معنای مهر کردن پایان‌نامه نیست بلکه آخرین دین ارسال شده است و بعد از این دین، دینی و رسول دیگری نمی‌آید پس باید چنین دینی کامل باشد که نیاز به دین دیگری نباشد.

پس با حذف این عبارت پیام متن به مخاطب انتقال نیافته است؛ زیرا شرط خاتمیت دین، کامل و شامل بودن آن است که مترجم شرط آورده است و مطلب اصلی سخن را نیاورده است و معنا ناقص است.

ترجمه پیشنهادی: يقول علماء الشيعة: إننا نعلم أن دين الإسلام هو دين خاتم ولاشريعة بعده وأنه دين عام ينطوي جميع جوانب الحياة، وحقيقة هذا الدين يحكي عن مثل هذا الأمر، فإنه يتدخل في كل الأمور.

۳-۵. تفسیر حداقلی

لادمیرال معتقد است که «تفسیری که به عهده مترجم است ماهیت خاصی دارد که نمی‌تواند از آن چشم‌پوشی کند و از طرف دیگر نباید چکیده‌ای از کلیت اثر را بیان کند و مترجم نقش مفسر ندارد بلکه محکوم به «تفسیر تکه‌تکه» است و با تفسیر مقطعی ترجمه را پیش می‌برد و مانند مفسر نمی‌تواند آزادانه عمل کند؛ زیرا مفسر برای درک کل متن زاویه دید خود را عوض می‌کند و جزئیات از اهمیت کمی برخوردار است. باید مترجم «نزدیک به سطح زمین پرواز کند» تفاسیر مترجم به عملکرد دلالت ضمنی نشانه شناختی محدود است که وصف آن مطابق با جزئیات متن صورت می‌گیرد تا «اثرات معنا» واژگان در بافت مخصوص آن‌ها در واحدهای ترجمه تعیین کند» (۱۴۰۰: ۲۱۹-۲۲۰). قضیه تفسیر حداقلی برای واژگانی که معادلی در زبان مقصد ندارند، به کاربرده می‌شود و مترجم ناگزیر است

که معنای ضمنی آن‌ها را با کمی توضیح و تفسیر کوتاه به متن مقصد انتقال دهد. در ترجمه «الإمامة»، در مواقعی که معادل معجمی واژگان یافت نشده است مترجم با تفسیر حداقلی، مفهوم واژه را به زبان مقصد انتقال داده است که در ذیل به مصادیقی از آن پرداخته می‌شود:

مطهری: اعم از آنکه آن پیشوا عادل و راه‌یافته و درست‌رو باشد یا باطل و گمراه باشد (۱۳۸۵: ۲۴)

-سواء أكان عادلاً يتهج صراطاً سوياً، أم ضالاً يهوي نحو الباطل (كسار، ۱۴۲۲: ۳۸).
کلمه «راه‌یافته» صفت مفعولی فارسی: کسی که راه اصلی و مستقیم را پیدا کرده است، هدایت‌شده (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۱۸۴۴) معادلی در زبان مقصد برای آن یافت نشده است و مترجم با توضیح کوتاهی با ساخت گروه واژگان، دست به تفسیر حداقلی زده است.

مطهری: بلکه به نظر و صوابدید شخص خودش تعیین کرده است و ائمه علیهم‌السلام نیز به صلاح‌دید خودشان [جانشین خود را تعیین کرده‌اند] (۱۳۸۵: ۴۳).
-بل كان بمقدوره أن يعينه من بعده بنظرة وبما يراه صواباً، وكذلك بفعل الأئمة (عليهم السلام) من بعده، فيعين كل واحد منهم الذي يليه بما يراه هو صلاحاً (كسار، ۱۴۲۲: ۶۵).

در زبان مبدأ واژه «صوابدید» و «صلاح‌دید» (هر دو مصدر مرکب مرخم): صواب‌اندیشیدن، مصلحت‌دیدن (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۵۰۷۵). صلاح‌دید، صلاح و تجویز (همان: ۱۵۰۰۵). از آنجاکه معادل مناسب برای معنای ضمنی آن در فرهنگ‌نامه زبان مقصد یافت نشده، مترجم، برای انتقال صحیح محتوا، تفسیری مختصر از آن واژگان را در زبان مقصد بیان نموده که سبب خوانایی ترجمه شده است.

مطهری: طلبه فاضلی به نام آقا شیخ قوام و شنوهای را - که خیلی اهل کتاب و تتبع بود و نسبتاً مرد خوبی هم هست - راهنمایی کردند (۱۳۸۵: ۴۸).

-أن طلب من الشيخ قوام وشنوئي فالذي كان من الطلبة الفضلاء المعروفين بالتقضي والعلاقة الوثيقة بالكتب (كسار، ۱۴۲۲: ۷۲).

ترکیب اضافی «اهل کتاب»: اشاره به جهودان و ترسایان (دهخدا، ۱۳۷۷: ۳۶۶۸) یهود و نصاری (لغت‌نامه دهخدا به نقل از ناظم الاطباء)؛ اما با توجه به بافت و سیاق کلمه یعنی علاقه‌مند به کتاب و اهل مطالعه؛ که مترجم به‌خوبی پیام را درک کرده است و با توضیح مختصر، آن ترکیب را به عربی برگردانده است.

مطهری: خواجه وقتی خواسته مطالب و مسائل را بر مذاق شیعه بیان کند خیلی خلاصه و متن‌گویی کرده (۱۳۸۵: ۶۳).

فحینما أراد یدون الأفكار والمسائل وفق مذاق الشيعة وبناءً على رؤيتها، عمد إلى الإيجاز الشديد والاختصار، فكتب النص على طريقة المتون الوجيزة (کسار، ۱۴۲۲: ۹۳).
مترجم واژه «متن‌گویی» را با افزوده سازی چند واژه به زبان مقصد انتقال داده است.

۳-۶. معادل‌یابی با افزوده‌سازی

در فرایند ترجمه دست‌یابی به معادلی که تمام آحاد معنایی واژه را در برداشته باشد کاری سخت و حتی غیرممکن است. لامیرال برای حل این معضل، افزودن یک یا چند واژه و یا انتخاب معادل نزدیک به آن واژه را پیشنهاد می‌دهد تا اطلاعات معنایی که در زبان مبدأ می‌باشد، به زبان مقصد انتقال دهد. جواد علی کسار نیز در جریان ترجمه با چنین چالشی مواجه بود که گاهی با افزوده یک یا چند واژه، معنای ضمنی واژگان زبان مبدأ بازنویسی نموده است که در ذیل نمونه‌هایی موردبررسی قرار می‌گیرد:

مطهری: خودمان را می‌گذاریم به‌جای یک مستشرق اروپایی که نه شیعه است و نه سنی (۱۳۸۵: ۵۰).

وضعنا أنفسنا مكان أحد المستشرقين الأوربيين، فتحترت نظرنا من قيد الانتماء إلى الشيعة أو السنة (کسار، ۱۴۲۲: ۷۵).

مترجم با افزوده سازی مناسب، انتخاب معادل «تحررت به‌جای واژه «نه» محتوای پیام واژه را انتقال داده است. در زبان فارسی واژه «بله» قید تصدیق و تأکید در زبان مبدأ است که مترجم با افزوده سازی معنا را به زبان مقصد انتقال داده است.

مطهری: در هر قرن ما می‌بینیم مسئله غدیر جزء ادبیات آن قرن است (۱۳۸۵: ۷۳).

- وحين نجد أنه في كل قرن برز شعراء أنشدوا في الغدير (كسار، ۱۴۲۲: ۱۰۹).

معنای واژه «ادبیات» را مترجم با افزوده سازی به زبان مقصد انتقال داده است که پیام متن به درستی به مخاطبان انتقال نیافته است؛ زیرا ادبیات فقط شامل شعرا نیست بلکه مجموعه متون نظم و نثر زیرمجموعه ادبیات است با این ترجمه مخاطب گمان می کند که فقط شعرا در موضوع غدیر نقش دارند.

ترجمه پیشنهادی: نری فی کل قرن أن مسألہ واقعة الغدير هي جزء من أدب تلك الفترة.

مطهری: بر مسلمین و بالأخص شیعیان و موالیان علی علیه السلام است (۱۳۸۵: ۲۰).

- وما يجب على المسلمين،- والشیعه علی الأخص ومن يتوکل علیاً (علیه السلام) (كسار، ۱۴۲۲: ۳۳).

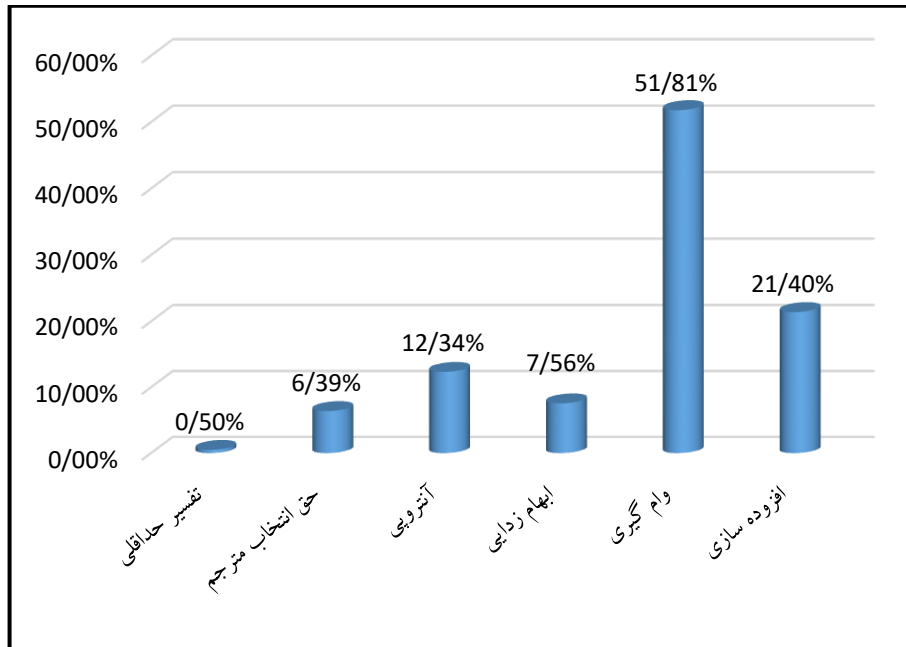
مترجم معنای واژه «موالیان»: طرفدار، دوست، هوادار، یار، یاور (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۱۷۳۸). را با افزودن کلمات در زبان مقصد بازآفرینی نموده است که مترجم توانسته معنای واژه را به خوبی انتقال دهد.

۴. دستاوردها

۴-۱. تحلیل نمودار

جدول ۱. در صد و فراوانی داده های قضایای الگوی لادمیرال در ترجمه واژگانی کتاب «الإمامة»

درصد داده ها	فراوانی داده ها	قضایای الگوی لادمیرال
۷/۵۶	۶۱۹	ابهام زدایی
۲۱/۴۰	۱۷۵۲	افزوده سازی
۶/۳۹	۵۲۳	انتخاب مترجم
۱۲/۳۴	۱۰۱۰	آنتروپی
۰/۵۰	۴۱	تفسیر حداقلی
۵۱/۸۱	۴۲۴۱	وام گیری

نمودار ۱. بسامد قضایای الگوی لادمیرال در ترجمه واژگانی کتاب «الإمامة»

مؤلفه وام‌گیری در ترجمه جواد علی کسار، به سبب فرهنگ دینی مشترک بین دو زبان از بسامد بیشتری برخوردار است و قضیه تفسیر حداقلی کمترین بسامد را در این ترجمه به خود اختصاص داده است. او کوشیده است که لایه‌های مختلف معنایی را با راهکارهای مختلف به خوانندگان زبان مقصد انتقال دهد تا بتواند ترجمه قابل فهم و خوانایی را بازآفرینی نماید.

بحث و نتیجه‌گیری

پس از تطبیق مصادیقی از دو متن، دستاوردهای زیر به دست آمده است:

۱- مترجم بیشتر رویکردی مقصد‌گرا و مخاطب محور داشته است و تلاش کرده به هر قیمتی معنا را به مخاطبان انتقال دهد و برای ترجمه قابل فهم در بسیاری از مواقع با سلیقه خود دست به معادل‌یابی واژگان و تعابیر زده است.

۲- مترجم در انتقال واژگان کوشیده است که اولاً معادلی مناسب که در فرهنگ لغت

چندین معادل آمده است را انتخاب کند و در صورتی که معادلی مناسب برای واژه‌ای در معجم یافت نشده است، دست به تفسیر حداقلی و افزوده‌سازی‌های توضیحی در قالب گروه اسمی، قیدی، فعلی و... می‌زند تا لایه‌های معنایی واژه را به مخاطبان از این طریق انتقال دهد و گاهی با اختیار خود معادلی متناسب با سیاق و بافت انتخاب نموده است و در مواقعی که هیچ معادلی واژگانی وجود نداشته است و حتی با تفسیر حداقلی، معنای ضمنی واژه به مخاطب منتقل نمی‌شود، آن واژگان را به شکل وام‌گیری، یعنی به همان صورت که در زبان مبدأ استفاده شده، به زبان مقصد انتقال داده است.

۳- گاهی با انتخاب معادل‌های نامناسب و حذف‌های نابجای واژگان نتوانسته است ترجمه خوانا و قابل قبولی را ارائه دهد.

۴- برای رفع ضعف‌ها و ترجمه نارسای برخی از واژگان این ترجمه بهتر است که مترجم دست به بازنگری و ویرایش مجدد بزند و برای انتخاب معادل مناسب برای برخی از واژگان که در ارتباط با فرهنگ زبان مبدأ است، بهتر است مترجم با متخصصان زبان فارسی در تعامل باشد تا اشکالات او تصحیح گردد و ترجمه‌ای با حداکثر مقبولیت و خوانایی ارائه دهد.

۵- پیشنهاد می‌شود به مترجمانی که قصد ترجمه در حوزه‌های فلسفی، فقهی، دینی و عقیدتی دارند با در نظر گرفتن راهکارهای پیشنهادی لادمیرال در مورد چگونگی انتقال واژگان و شناخت نسبی آن‌ها، بتوانند مفاهیم را به صورت خوانا و رسا به مخاطبان انتقال دهند به طوری که از ابتدای فرایند ترجمه، روند یکنواختی را پیش بگیرند تا با انتقال دقیق معنا، ترجمه رسا و خوانایی را ارائه دهند که همان تأثیری را در خواننده زبان مقصد بگذارد که متن اصلی بر مخاطبان خود گذاشته است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Narges Samareh

Vahideh Motahari

Reyhaneh

Mollazadeh

<https://orcid.org/0001-0002-1234-5678>

<https://orcid.org/0009-0007-1995-5623>

<https://orcid.org/0000-0001-9987-5429>

منابع

- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). *لغت‌نامه دهخدا*. جلد ۱، ۲ و ۹. چاپ دوم. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- سعیدان، اسماعیل. (۱۳۸۸). *اصول و روش کاربردی ترجمه*. چاپ اول. تهران: انتشارات رهنما.
- صلح‌جو، علی. (۱۳۶۵). *بختی در مبانی ترجمه*. مجله نشر دانش، ۶ (۵)، ۱۷-۲۵.
- علی‌کسار، جواد. (۱۴۲۲). *الإمامه*. چاپ دوم. لبنان: بیروت. الناشر: مؤسسه أمالقری.
- فاست، پیتر. (۱۳۹۷). *ترجمه و زبان (تبینی بر پایه نظریه‌های زبان‌شناسی)*. چاپ اول. ترجمه راحله گندمکار. تهران: نشر علمی.
- فرحزاد، فرزانه. (۱۳۹۴). *فرهنگ جامع مطالعات ترجمه*. چاپ اول. تهران: نشر علمی.
- فرشید ورد، خسرو. (۱۳۷۳). *عربی در فارسی*. چاپ ششم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- قیم، عبدالنبی. (۱۳۹۰). *فرهنگ معاصر عربی-فارسی*. چاپ دهم. تهران: فرهنگ معاصر.
- لادمیرال، ژان-رنه. (۱۴۰۰). *گزاره‌هایی در باب ترجمه*. مترجم: فاطمه میرزا ابراهیم‌تهرانی. چاپ اول. تهران: لوگوس.
- لطفی پور ساعدی، کاظم. (۱۳۸۵). *درآمدی به اصول و روش ترجمه (چاپ هفتم)*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- مختاری اردکانی، محمدعلی. (۱۳۸۶). *استعاره ترجمه (مجموعه مقالات در مورد ترجمه)*. چاپ اول. کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
- مسبوق، سید مهدی؛ قائمی، مرتضی و فتحی مظفری، رسول. (۱۳۹۴). *تبادل واژگانی و اهمیت آن در فهم دقیق متن (مورد کاوی پنج ترجمه فارسی از خطبه‌های نهج‌البلاغه)*. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۵ (۱۲)، ۱۳-۳۹.
- 20.1001.1.22519017.1394.5.12.1.4
- مظهری، مرتضی. (۱۳۸۵). *امامت و رهبری*. چاپ سی‌وسه. تهران: انتشارات صدرا.
- معین، محمد. (۱۳۸۸). *فرهنگ فارسی معین*. جلد ۱. چاپ بیست و ششم. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- موندی، جرمی. (۱۳۸۹). *درآمدی بر مطالعات ترجمه نظریه و کاربردها*. مترجمان: الهه ستوده‌نما و فریده حق‌بین. چاپ اول. تهران: انتشارات علم.
- مهدی پور، فاطمه. (۱۳۸۹). *نظری بر روند پیدایش نظریه‌های ترجمه و بررسی سیستم تحریف متن از نظر آنتوان برمن*. نشریه کتاب ماه ادبیات، ۴۱ (۱۵۵)، ۵۷-۶۳.

مهدی پور، فاطمه. (۱۳۹۰). قضایایی برای رویارویی با مشکلات ترجمه. نشریه کتاب ماه ادبیات، ۵۱(۱۶۵)، ۴۸-۵۲.

میرعمادی، سید علی. (۱۳۶۹). *تنویری‌های ترجمه و تفاوت ترجمه مکتوب و هم‌زمان (چاپ اول)*. تهران: انتشارات بهارستان.

ناظمیان، رضا. (۱۳۹۳). *روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی (چاپ هشتم)*. تهران: سمت.
نورسیده، علی‌اکبر و سلمانی حقیقی، مسعود. (۱۴۰۰). نقد ترجمه عربی عادل عبدالمنعم سویلم از رمان «مدیر مدرسه» در پرتوی نظریه وینه و داربلنه. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۱(۲۴)، ۲۷۱-۲۹۸. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.62692.1577>

نیازی، شهریار و قاسمی اصل، زینب. (۱۳۹۸). *الگوهای ارزیابی ترجمه (با تکیه بر زبان عربی)*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

وحیدیان کامیار، تقی و عمرانی، غلامرضا. (۱۳۸۳). *دستور زبان فارسی (۱)*. چاپ ششم. تهران: سمت.

English References

- Fawcett, P. (1997). *Translation and Language: linguistic theories explained*.
Ladmiral, Jean- Rene. (1994). *Traduire. theorems pour latraduction*. Paris: Gallimard.
Mandi, J. (2001). *Introduction to Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge.

Translated References to English

- Ali Kassar, J. (2001). *Al-Imamah*. Second edition. Lebanon: Beirut. Publisher: Amal-Qari Institute. [In Arabic]
Dehkhoda, A. A. (1988). *Dehkhoda dictionary*. Volume A, 2 and 9. Second edition. Tehran: Tehran University Publishing Institute. [In Persian]
Fast, P. (2017). *Translation and language (explanation based on linguistic theories)*. First Edition. Translated by Raheleh Gandomkar. Tehran: Nashr-e Elmi Publication. [In Persian]
Farahzad, F. (2014). *Comprehensive dictionary of translation studies*. First Edition. Tehran: Nashr-e Elmi Publication. [In Persian]
Farshidvard, Kh. (1994). *Arabic in Farsi*. Sixth edition. Tehran: Tehran University Publications. [In Persian]
Ladmiral, J. R. (2021). *Propositions about translation*. Translator: Fatemeh Mirza Ebrahim Tehrani. First Edition. Tehran: Logos. [In Persian]
Lotfipour Saedi, K. (2006). *An introduction to principles and methods of*

- translation* (7th edition). Tehran: Academic Publishing Center. [In Persian]
- Mokhtari Ardakani, M. A. (2007). *Metaphor of translation (a collection of essays on translation)*. First Edition. Kerman: Shahid Bahonar University. [In Persian]
- Masbuq, S. Mehdi., Ghaemi, M., and Fathi Mozafari, R. (2014). Lexical balance and its importance in the accurate understanding of the text (a case study of five Persian translations of Nahj al-Balaghah sermons). *Journal of Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 5(12): 13-39. 20.1001.1.22519017.1394.5.12.1.4 [In Persian]
- Motahari, M. (2006). *Imamate and leadership*. Thirty-third edition. Tehran: Sadra Publications. [In Persian]
- Mo'in, M. (2009). *Persian Mo'in Dictionary*. Volume 1. Twenty-sixth edition. Tehran: Amir Kabir publications. [In Persian]
- Munday, J. (2010). *An introduction to translation studies, theory and applications*. Translators: Elaheh Sotoudehnama and Farideh Haqbin. First Edition. Tehran: Elm Publications. [In Persian]
- Mehdipour, F. (2010). A comment on the process of emergence of translation theories and examination of text distortion system from Antoine Berman's point of view. *The publication of the Book of the Month of Literature*, 41(155), 57-63. [In Persian]
- Mehdipour, F. (2011). Cases for dealing with translation problems. *Ketab-e Mah-e Adabiat publication*, 51(165), 48-52. [In Persian]
- Mir Emadi, S. A. (1990). *Translation theories and the difference between written and simultaneous translation* (first edition). Tehran: Baharestan. [In Persian]
- Nazemian, R. (2014). *Methods in translation from Arabic to Persian* (eighth edition). Tehran: SAMT. [In Persian]
- Noursaideh, A. A., and Salmani Haghighi, M. (2021). Criticism of the Arabic translation of the novel "Modir-e Madreseh" by Adel Abdul Moneim Suylem in the light of the theory of Vinay and Darbelnet. *Journal of Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 11(24): 271-298. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.62692.1577> [In Persian]
- Niazi, Sh., and Ghasemi Asl, Z. (2018). *Translation evaluation models (based on Arabic language)*. Tehran: Tehran University Press.
- Qayyim, A. N. (2011). *Contemporary Arabic-Persian Dictionary*. 10th edition. Tehran: Farhang-e Mo'aser. [In Persian]
- Saidan, I. (2009). *Principles and practical method of translation*. First Edition. Tehran: Rahnama Publications. [In Persian]

- Solhjou, A. (1986). A discussion on the basics of translation. *Nashr-e Danesh Magazine*, 6(5): 17-24. [In Persian]
- Vahidian Kamiyar, T., and Omrani, Gh. (2004). *Persian grammar (1)*. Sixth edition. Tehran: SAMT. [In Persian]

استناد به این مقاله: شماره، نرگس، مطهری، وحیده و ملازاده، ریحانه. (۱۴۰۲). ارزیابی فرآیند ترجمه عربی واژگان کتاب «امامت و رهبری» با تکیه بر نظریه لادمیرال. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۳(۲۸)، ۳۸۵-۴۱۳
doi: 10.22054/RCTALL.2023.74688.1683

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.